

ONDŘEJ ŠVEHELKA, NA OKRAJI VOJENSKÉ SPOLEČNOSTI. VOJENŠTÍ INVALIDÉ, ZBĚHOVÉ A DELIKVENTI V CÍSAŘSKO-KRÁLOVSKÉ ARMÁDĚ ZA SEDMILETÉ VÁLKY

Disertační práce, Ústav českých dějin FF UK, Praha 2017, 122 stran + 11 stran příloh

Vyjádření vedoucí disertační práce

Ondřej Švehelka se ve své disertační práci zaměřil na jeden z přidružených aspektů fungování armády habsburské monarchie v období sedmileté války, totiž na problematiku vojenských invalidů, zběhů a delikventů. Je na místě zdůraznit, že jde o téma doposud jen zcela mizivě reflektované odborným historiografickým výzkumem. Položíme-li si otázku, kdo se právě těmto otázkám věnoval zatím nejsoustavněji, velmi rychle zjistíme, že to byl právě autor předložené disertace, který systematický výzkum fenoménu dezertérů otevřel už ve své diplomové práci, úspěšně obhájené v roce 2013 na Ústavu českých dějin FF UK. Pouhé čtyři roky pak stačily Ondřeji Švehelkovi k tomu, aby prakticky nezmapovanou a sekundární literaturou téměř nedotčenou tematiku posunul na další úroveň a její výzkum zásadním způsobem rozšířil a prohloubil. Stalo se tak v právě předložené disertaci, kde původní soustředění na vojenské zběhy ještě rozhojnil o další – společensky i kvantitativně významné, byť zdánlivě marginální – skupiny osob, bezprostředně spjaté s armádním organismem, totiž o již zmíněné invalidy a delikventy.

Výsledkem je z hlediska struktury i metodologického pojetí zdánlivě značně konzervativně pojatá studie, která však přináší nejen řadu významných zjištění, ale rovněž vyrůstá z mimořádně pečlivého a rozsáhlého výzkumu archivních pramenů, které autor prostudoval a vytěžil v tomto záběru zjevně jako vůbec první badatel orientovaný na dějiny 18. století. Po úvodních partiích disertace, kde Ondřej Švehelka nejen charakterizuje výchozí materií, ale především se – a podotkněme, že vzhledem k dnešní době překotných metodologických inovací charakterizujících historickou vědu značně odvážně – hlásí k neopozitivistickému přístupu, podrobně analyzuje obsah a výpovědní možnosti pomocných knih zvaných elenchy, zprostředkovávajících informace i o nedochovaných pramenech. Poté už následuje vlastní jádro práce tvořené třemi hlavními a dále vnitřně členěnými oddíly o invalidech, zběžích a delikventech. Výstižný, byť snad až příliš stručný závěr předchází sice úsporně pojednanému, ve skutečnosti však na nesmírně širokou pramennou základnu odkazujícímu soupisu pramenů.

Nedlouhý a nijak vnitřně nerozčleněný seznam odborné literatury svým skrovným rozsahem opět potvrzuje výchozí premisu – autor disertace svou studií vskutku vstoupil na pole v domácích poměrech téměř neorané. Jako vedoucí předložené práce mám za nesporné a prokazatelné, že se mu podařilo onen úhor zkyprít více než citelně.

Mohlo by se zdát, že v situaci, kdy se domácí historiografie dosud systematicky nezabývala fungováním armády habsburské monarchie v 18. století v českém kontextu, je zaobírání se okrajovými entitami typu invalidů, zběhů či delikventů poněkud předčasným přepychem. Osobně se však domnívám, že právě ona orientace na „jinakost“, na vybočení z norem, na narušení standardního řádu, kterou tyto entity v kontrastu ke zdravému, poslušnému a disciplinovanému vojákovu armády absolutistického státu zosobňují, může být velmi cenným příspěvkem zdejší historické vědy k takzvaným „novým vojenským dějinám“ (jakkoli se sám Ondřej Švehelka více méně programově vymezuje jako neopozitivista). Studie, vyrůstající z pečlivého archivního výzkumu, totiž kromě cenných faktografických údajů přináší také – přestože to zjevně nebylo autorovým cíleným záměrem – mimořádně zajímavá a hodnotná zjištění i k takovým oblastem poznání dějin 18. století, jakými jsou kupříkladu mentalita poddaného obyvatelstva konfrontovaného s hrozbou nedobrovolné služby v armádě. Existence takzvaných mutilantů, dobrovolně upřednostňujících sice dílčí, ale mnohdy trvalou újmu na zdraví ve snaze vyhnout se vojenské povinnosti, o tom vypovídá více než přesvědčivě. Z opačného pólu společenského i mocenského spektra se pak jako navýsost zajímavá a svým způsobem dobově signifikantní jeví i proměna uvažování vídeňského dvora ve vztahu k dezertérům a k jejich postihům. Způsob péče o invalidy (ale už i sám fakt této péče) pak brilantně ilustruje komplexní proměnu myšlení vládnoucí moci vedené osvícenskými principy vůči jednotlivci ve smyslu limitované, ale již zřetelně patrné humánnosti. Ta sice mohla mít poměrně strohou podobu, svázanou striktními pravidly platnými pro všechny invalidy, jimž se dostávalo péče ze strany státu, stejně jako důsledným vymáháním a kontrolováním určitého typu chování takto podporovaných osob – to však opět odráží dobová specifika fungování klíčových institucí (včetně armády), spoluutvářejících podstatu a základy absolutistického státu.

Předložená disertační práce tak navzdory vcelku skromně formulované výchozí premise, v níž autor zdůrazňuje smysluplnost poctivého archivního výzkumu a důležitost úsilí o rekonstrukci historické reality (alespoň v té podobě, v níž jsou s to ji osvětlit dochované prameny) ve skutečnosti nabízí mnohem více, než kolik bylo přislíbeno. Takřka mikrohistorická preciznost, s níž Ondřej Švehelka zdokumentoval řadu konkrétních případů, má v konečném důsledku obecnější dosah – umožňuje osvětlit pod možná nečekaným a rozhodně nikoli

obvyklým úhlem pohledu fungování armády a druhotně i vládnoucí moci v dramatické a pro budoucnost monarchie klíčové éře. Bylo by samozřejmě záhodno zasadit výsledky bádání ohledně všech zkoumaných entit do obecnějšího rámce sekundární odborné literatury zahraniční provenience – neboť jestliže český výzkum v tomto ohledu nijak zásadně nepokročil, o bádání v jiných evropských státech to rozhodně tvrdit nelze. I když lze absenci komplexnějšího zasazení Švehelkových výzkumů do širšího kontextu alespoň jiných zemí habsburského soustátí vnímat jako nedostatek, domnívám se, že jeho překonání může být zároveň další fází výzkumu, který by rozhodně neměl ustrnout. Moc bych si přála, aby to byl i nadále Ondřej Švehelka, kdo v něm bude v dalších letech pokračovat. I kdyby se však rozhodl jinak, je nepochybné, že jeho průkopnický přínos pro tuto oblast výzkumu dějin 18. století zůstane trvalou a nezpochybnitelnou hodnotou.

Přes výše zmíněné dílčí připomínky mi závěrem nezbývá než konstatovat, že disertaci Ondřeje Švehelky pokládám za studii nadstandardních kvalit, splňující nároky kladené na tento typ kvalifikačních prací, a proto ji **doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení prospěl.**

V Praze dne 1. září 2017

Doc. Mgr. Marie Šedivá Koldinská, Ph.D.